

Jättiläisen hengityksestä aikakausien hikeen

Kansanvaltainen nykykäännö neoliberalismin jälkeisessä hallintoajattelussa

Neljännesvuosisata sitten moni meistä nykyisistä varttuneemmista hallinnon-tutkijoista eli huomattavan turhautuneisuuden tilassa suhteessa silloiseen hallintoon. Vaikka tiedossamme olivat yritysten hallinnon monet jäykkyydet, meitä vai-vaava hallinnon piirre oli kuitenkin julkisen hallinnon ilmeinen ja suorastaan tus-kallinen muuttumattomuus.

Vielä 1970- ja 1980-lukujen vaihteen Suomessa oli vaikea uskoa, että hallinto piankin mullistuisi toden teolla. Toisaalta jo tuolloin se tietämys, jonka voi katsoa toimineen ohjenuorana viime vuosiin saakka jatkuneessa muutossuunnassa, oli olemassa. Se lepäsi hiljaa odottaen monissa amerikkalaisissa julkisen sektorin mikrotaloustieteen oppikirjoissa ja määrättyissä think tankeissa, amerikkalaisissa aivotrustiorganisaatioissa. Hyvinvointitappiot. Voucherit. Hyvinvointipolitiikan ris-kit tehdä edunsaajansa riippuvaisiksi etujärjestelmistä. Köyhyysloukut. Etuuskien valuminen väärin käsiin. Menoperusteisten valtionapujärjestelmien menojenkas-vatusautomaatit.

VIIMEISINTÄ EDELTÄVÄ, NEOLIBERALISTINEN KÄÄNNÖ

Samoihin aikoihin sattui kaksi merkittävää poliittista tapahtumaa. Huomatta-vaa oli myös se, että tapahtumapaikkana olivat kumpikin hegemoniseksi muo-dostuneen maailmankielen maa, Iso-Britannia ja Yhdysvallat.

Vuonna 1979 *Margaret Thatcherista* tuli Ison-Britannian pääministeri. Vuonna 1980 *Ronald Reagan* voitti *Jimmy Carterin* Yhdysvaltain presidentivaaleissa. That-cherin tiimi yhtäällä ja Reaganin tiimi toisaalla astuivat ohjaksiin.

Maahamme alkoi kantautua tietoja englantilaisista ja amerikkalaisista pyrki-myksistä supistaa julkista sektoria ja julkista taloutta sekä julkishenkilöstön mää-rää. Ellemme jo ennestään olleet tuttuja *James A. Buchananin* ja kumppaneiden »public choice» -taloustieteen kanssa, nyt viimeistään kuulumme siitä. »Yksityis-tämisestä» ja »privatisaatiosta» tuli meidänkin pohdintojemme aihe. Toisaalta ne jäivät vielä voittopuolisesti äärimmäisyyksiksi, joista kuulumme vain ikään kuin ku-mun jostakin kaukaa.

Pohjoismaista korkeintaan Tanska aloitti jotenkin amerikkalaiselta ja englantil-laiselta kalskahtavan julkisen sektorinsa modernisointiohjelman 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Meikäläisittäin se vaikutti jokseenkin yhtä eksoottiselta kuin Keski-Euroopasta kantautuvat viestit julkisen sektorin kriiseistä ja vastaavista su-pistamisohjelmista.

Vielä 1980-luvun lopulla se, mitä meille kuului amerikkalaisesta ja englantilai-sesta julkisen sektorin uudistamisesta, vaikutti pelkästään kiintoisalta ja laajana keinovalikoimana hyvinkin hyödylliseltä. Nyt vaikutti todella mahdolliselta päästä tehostamaan julkista hallintoa eikä vain sormituntumalta, vaan analysoiden, mita-ten ja korjaten. Tuloksellisuuden saavuttaminen näytti olevan käden ulottuvilla, samoin terveet injektiot tervettä liiketaloudellista verta nuutuneisiin julkisiin orga-nisaatioihin. Palkkiot kytkettäisiin saavutettuihin tuloksiin. Verojärjestelmät ja val-tionavut pantaisiin viimeinkin uusiksi.

Kelpasi meidän noiden mainingeissa perustaa perustaa uusia hallinto-tieteellisiä taluspainotteisia oppiaineita tai korottaa jo olemassa olevien sellais-

ten profiilia. Kustannusvastaavuusperiaatteen mukainen maksullistaminen, taloudellisten valintojen laajentaminen voucherein, valtionosuuksien yhdistely ja niiden muuttaminen laskennallisiin indikaattoreihin perustuviksi tai yhtiöittäminenkin kuulostivat kaikki aluksi suorastaan rattoisilta.

Lama oli ensimmäinen tärkeä käännepointe. Fenomenologifilosofit sanovat, että juuri ääritilanteissa asiat paljastavat luonteensa. Filosofi *Edmund Husserl* taisi kutsua tuollaisia hetkiä, jolloin asiat ikään kuin itsensä ylittäen paljastavat välähdyksenomaisesti itsensä, *epocheksi*.

Uusi talousajattelu paljasti luonteensa juuri silloin, kun oli ryhdyttävä leikkaamaan julkisia menoja ja julkishenkilöstöä ja kun valtio katsoi olevansa vastuussa yksityisten rahoituslaitosten toiminnan jatkuvuudesta.

Halusit huutaa: »Karuselli seis!» Mutta karusellista oli tullut *karu selli*, *Max Weberin* teoksessaan *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki* kuvaama taloudellisen rationalismin *stahlharte Gehäuse*, teräksenluja häkki. Siitä ei niin vain pyristeltykään ulos.

Oli turha selitellä itselleen ja muille, ettei ollut tarkoittanut sitä mitä tuleman piti. Olihan itse aikanaan toivonut julkisen hallinnon viimeinkin muuttuvan ja alkavan ymmärtää jotakin tulokellisuudesta, sen mittaamisesta ja resurssoinnin kytkemisestä saavutettuihin tuloksiin. Jälleen kerran vallankumous alkoi uhkailla syövänsä lapsensa.

Uuden talousajattelun luonne ei ollut kaunis katsoa. Se osoittautui koosteksi kylmiä, kaavamaisia algoritmeja, jotka inhimillisestä alkuperästään huolimatta kovin usein tahdottiin esittää ehdottomina totuuksina. Taloudellisia »välttämättömyyksiä» uhmaavia kohtasivat taloushistorioitsija *Albert Hirschmanin* teoksessaan *Rhetoric of Reaction: Perversity, Futility, and Jeopardy* (1991) kuvailemia vastaavat syytökset kritiikkiin taloudellisesta perverssyydestä, sen epämääräisyydestä sekä tärkeiden aineeellisten arvojen ja vakaan talouskehityksen vastuuttomasta vaarantamisesta. Näin tapasi käydä riippumatta siitä, kuinka syvää tuo välttämättömyys kulloinkin itse asiassa oli. Niin syvää se ei aina ole kuin millaiseksi se varoittelevassa retoriikassa demonstroidaan, mikä onkin koko ongelman ydin.

Uusi talousajattelu toi mukanaan oman kielensä. Valtion vaikutuspiiriin supistuminen sai nimekseen vapauden kasvun, ikään kuin valtion ulkopuolella ei esiintyisi mitään valtaa, ei yrityksissä, ei sukujen ja perheiden piirissä, ei puolueissa, työmarkkinajärjestöissä eikä vapaissa kansalaisjärjestöissä. Puolue- ja etujärjestövallan supistamisen nimissä tehtyä kansanvaltaisen päätöksenteon piiriin supistamista kutsuttiin epäpoliisoinniksi korostaen toimenpiteiden terveyttä. Ihmisten elämän epävarmuuden lisäämistä ryhdyttiin kutsumaan joustavoittamiseksi, ikään kuin keitään joustavoitumisesta hyötyjiä ei olisi ollut. Piiskan ja kepin käyttöön ottamista vain laihojen porkkanoiden ryydityksellä kutsuttiin kannustamiseksi.

Hätäpäissä kaavamaisella prosenttiperusteella toteutettuja menojen ja ihmisten leikkauksia kutsuttiin säästöiksi. Johtamiseksi kutsuttiin ihmisten kurinalaistamista, heidän mitä moninaisimpien liikkeidensä ja heidän ajankäyttönsä kiristävää kontrollointia sekä heiltä vaadittuja alituisia itsepaljastuksia tilintekoina à la *Michel Foucault'n* teos *Tarkkailla ja rangaista* tai *Peter Millerin* ja *Nicholas Rosen* monet työt. Kaikilla noilla newspeakin sanoilla ja ilmauksilla oli sinänsä perustelut ja taloudellisesti rationaaliset perustelunsa, mutta pulmana olikin sanojen ja ilmausten käyttö *en bloc* -tapaan.

NEOLIBERALISTISEN KÄÄNTEEN TAITTUMINEN

Neoliberalistinen käänne alkoi suistua omaan arkkuunsa, kun »hyvinvointivaltiostakin» alkoi tulla kirosana myös Suomessa ja muissa pohjoismaissa. Erinäisten amerikkalaisten oppikirjojen jo 1970-luvulla tuntemaan tapaan hyvinvointivaltiota alettiin syyttää jopa pelkästään niiden ongelmien pahentamisesta, joiden lie-

vittämisen merkeissä hyvinvointivaltio kuitenkin oli liikkeellä. Kaipa hyvinvointivaltio toisinaan saattoi pahentaakin ratkaistaviaan ongelmia – mutta tyystinkö vain noin tai ainakin voittopuolisesti vain noin?

Tyystin hukkaanko olisivat heitettyt kaikkien satojen tuhansien julkisen hallinnon palveluhenkilöiden ponnistukset? Ettäkö pelkkää turmelustako olisi jokainen valtion ja kunnan suorite, mutta ei turmelusta lainkaan mikään rahalla kaupasta ostettu tavara alkoholista meijerivoihin tai itse rahalla maksettu palvelus sylikoierien sydänleikkauksista intiimien tarpeiden tyydytykseen? Eikö hyvinvointivaltio nostanutkaan omatta syyttään osattomiksi jääneitä edes kohtalaiseen kansalaisosallisuuteen, parantanut syyttään ja varattomuuttaan sairaita jälkeläisineen, antanut oppia varattomille ja heidän lapsilleen ottamalla kaikkea tuota varten ennen muuta niiltä, joilla oli paljostaan antaa? Pelkkiä huijareitako olivat olleet Titmuss, Beveridge, Pekka Kuusi ja muut?

Ei oikein auttanut, vaikka sellaisista teoksista kuin *Christopher Piersonin* työstä *Beyond the Welfare State* (1991) olisi voinut lukea rauhallista argumentointia äärimmäisiä hyvinvointivaltion tappajien näkemyksiä vastaan. Asiat olivat tuolloin meillä kovin huonosti. Suomi oli juuri menettänyt bilateraalisen kauppakumppaninsa Neuvostoliiton, työttömyys ja julkinen velka riistäytyivät, työttömille jaettiin jo mielenosoituksissa pesäpallomailoja. Suomen julkisen talouden ja keskuspankin joutumisesta suoraan Maailmanpankin hallintoon huhultiin. Syyllinen oli löydettävä ja heti, ja löytyihän se.

Nyt moni kansalainen mielestään varmasti tietää tarvitsemattaan empiiristä todistusaineistoa, että valtion menot ovat liian suuret olivatpa ne miten pienet ja millä tavalla koostuvat tahansa. Samoin hän tietää, että leijonanosa julkisista menoista menee hukkaan, sellaisiin suihin ja käsiin, jotka eivät ole mitään ansainneet. Jokainen julkisten budjettien varoista palkkansa saava on syyllistetty hyödyttömäksi, tuottamattomaksi loiseksi. Jokainen työtön on syyllistetty työtä vieroksuvana kansalaisena, joka ei ole ansainnut sen enempää työttömyysturvan perusosaa, toimeentulotukea, ansisidonnaista työttömyysturvaa kuin muitakaan julkisia suoritteita. Ei hän työtä tee, ei kai hänen syömänkään pidä.

Kiivas kansalaismielipide, jota monen viestimen virallinen mielipide myötäilee, ei tee eroa harvalukuisten tosiasiallisten työnvieroksujien, erinäisten yöntekoon kannustamattomien avustusjärjestelmien ja monilukuisten, toivottomasti ja henkilökohtaisesti ahdistavasti työmarkkinoilta pudonneiden kesken.

En olisi nuorena uskonut, että vielä 1990-luvulla kirjoittajat löytävät aihetta korostaa, että kateus on suomalaisen yhteiskunnan kantovoimia. Tästä joutuu kuitenkin muistuttamaan esimerkiksi dosentti *Pauli Juuti* teoksessaan *Suomalainen elämänlaatu*. Kateuden kohteeksi joutuu, jos on onnistunut valitsemaan työpaikkansa siten, että tuloksena on lukuisia miljoonia markkoja optioetuja tai edes keskitason EU-virkamiehen 40–60 000 markan nettokuukausitulot.

Kateuden kohteeksi joutuu kuitenkin yhtä lailla, jos tilille kilahtaa määräajoin vaatimaton rahasumma työttömyyskorvausta ja toimeentulotukea ilman saajan velvoitetta työpönnistuksiin. Kansakunnalla ei varmaankaan ole varaa lyödä maailmanennätystä 14 prosentin kansalaisista elättämisestä työtä tekemättöminä, mutta ongelmana tässä onkin tuon väestöosan moraalinen leimaaminen sen retorisine strategioineen. Voittopuolisesti viattomiin kohdistettu syyllistäminen, kaiketi lopullisen kuoliniskun lyömiseksi avustusjärjestelmille, on poliittisena strategiana kovin kyseenalainen, jos näkökulmana on kansanvalta eikä taloudellisilla välttämättömyyksillä perusteltu despotia.

TÄMÄNKERTAINEN, KANSANVALTAINEN KÄÄNNE

Eräs selitys tämänkertaiselle, kansanvaltaiselle käännteelle poliittisessa ajattelussa saattaisi olla kansalaisten tavaton tyhmyys ja ymmärtämättömyys etenkin

taloudellisista asioista. Olisiko kysymyksessä pelkkä heidän nostalgiansa iäksi kadotetun hyvinvointivaltion perään? Tai olisivatko jotkut väärät poliittiset auguurit saaneet heidät viekotelluiksi luopumaan oikeasta ideologiasta? Mutta ei, eivät kansalaiset niin tyhmiä ole. He eivät ehkä ole lainkaan tyhmiä.

Kolmas selitys voisi olla, ettemme näkisi elävämme vain ikään kuin kahden lamakauden välisessä myrskyn silmässä, josta pian taas syöksymme kurimukseen, etenkin, ellemmme nyt vain leikkaisi leikkaamistamme, vaikka emme leikkausvaraa niin näkisikään. Myrskyn silmässä saatamme elää, mutta ei tuokaan selitys tyydytä. Tarjoamani selitysmalli on luonteeltaan poliittinen: eräänlainen nykyaikainen demokratia-alijäämämme.

Selitystä tämänkertaiseen käänteeseen tarjoaa kansalaisten tuleminen yhä osattomammiksi itseään koskeviin poliittisiin, työelämässä toteutuviin ja yksityiselämässä koettaviin asioihin, kun neoliberalistista »koko programmia» on pantu toimeen. Globalisoitumisen yleismaailmalliset, spontaanit tendenssit eivät nimitäin mitenkään selitä kuin osan siitä, minkä kohteeksi kansalaiset ovat nyttemmin joutuneet.

Valtio on pienentynyt lukuunottamatta valtionvelan kustannusten maksua, kunnat ovat saaneet vapauksia suhteessa valtioon, kunnatkin ovat supistaneet ainakin henkilöstöään, julkisen sektorin toimintayksiköt ovat autonomisoituneet suhteessa isäntävaltioon tai -kuntaansa, työelämä ja työsuhteet ovat joustavoituneet, mutta kansalainen, hän onkin yhä osattomampi omiin asioihinsa kaikesta tuosta vapauden kasvuna markkinoidusta uudistumisesta huolimatta. Ja onkos ihme? Taloudellisen vapauden ja poliittisen vapauden suhde on kontingentti eikä välttämätön. Kumpikaan vapauden laji ei merkitse, että toinen vapauden laji olisi voimassa, vaikeivat ne toistensa vastakohtiakaan ole. Vain retorisesti niitä on helppoa kutsua toistensa nimillä.

Kun vierailen ikään kuin pyhiinvaellusretkellä Helsingissä käydessäni Akateemisen Kirjakaupan täytenä pursuavien kirjapöytien äärellä, silmiini osuu juuri näinä aikoina sellaisia poliittisia käsitteitä kuin »neo-republicanism», »communitarianism», »civic republicanism» tai »liberal republicanism». Samoin silmiini osuus moninaisia käsitteitä, jotka kuvaavat etsiskelyä, joka suuntautuu salaperäiseen, selvästikin kaivattuun mutta kaiketi kadotettuun kohteeseen »the political».

»Poliittisen» etsijät ovat oppineempia, enemmän vasemmalle kallellaan mutta teoreettisesti suuntautuneina epäkäytännöllisiä verrattuna »civiciesteihin» tai moiniin kommunitaristeista. Jotkut kommunitaristeista ovat puolestaan selviä arkkikonservaatiiveja linjalla »näpit irti meidän kunnasta, meidän etnisiteetistä, meidän perheestä». Liberaalit uustasavaltaiset selvästikin etsivät sovintoratkaisua ja symbioosia liberalismiin joidenkin suuntausten kanssa. Vanhoja, muista yhteyksistä tuttuja hahmoja tulee vastaan, kuten ikämiessosiologi *Amitai Etzioni* teoksessaan *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society* (1996).

Sama ilmiö tulee vastaan vielä voimakkaampana hyvissä englanninkielisissä kirjakaupoissa maailmalla ja soveltuvina muunnelmina saksan ja ranskan kielillä. Ilmiön kohtaan myös Internetin World Wide Webiltä. Käänteeseen kannalta eivät kansanvaltaisen julkisen hallinnon pitkäaikaiset esitaistelijat kuten *Gary Wamsley* tai *George Frederickson* ole työskennelleet turhaan.

Nykykäänteeseen myötä kaivataan klassisistisesti kansalaishyveitä sekä poliittisilta henkilöiltä, julkisten virkain haltijoilta että suurelta kansalaisten joukolta. »Kansalaiskunnostakin» ymmärretään, että se on jotakin vallan muuta kuin se »poliittinen kunto», jonka laitokseni dosentti *Jarmo Laine* muutama vuosi sitten valitti riittävän virkaylennysperusteeksi.

Nyt uskotaan jälleen kansalaiskasvatukseen, eikä »kansalaistaitokaan» enää ole pelkkä alaikäisten naurun aihe. Osallisuus poliittis-retorisesti valistuneeseen poliittisten ratkaisuvaihtoehtojen punnintaan, toteutettavien vaihtoehtojen valintaan ja toimeenpanoon ymmärretään suurenmoiseksi kansanvaltaiseksi oppimisprosesiksi. Sitä ei voida korvata millään määrällä työelämän joustavuuksia, liikkeenjoh-

tajien optioetuja, deregulaatiota, julkisjohtajien maksimaalista »empowermentia» eikä yksityisomaisuuden suojan maksimointia sen maksimaalisen, esteettömän karttumisen hyväksi.

Vielä takavuosina vastaan pursunneet teokset, joiden nimekkeessä esiintyi »neo-liberalism», »libertarianism», »ultra-liberalism», »neo-conservatism», »privatisation», »reducing the welfare state» ja muuta vastaavaa, ovat miltei kadonneet. Kirjastojen hyllyiltä niitä vielä löytyy.

Loogista on odottaa, että samoin kuin jälkimmäisen kirjallisuuden poliittisia versioita seurasivat hallinnolliset, niin tapahtuu myös edellisille. Jossakin välissä kerman suorivat konsultit tuulet haisteltuaan ja kenties sitten vielä takkinsa käänettyään.

Monumenttien pystytys – tai hautakirjoitusten laadinta – jää meille tutkijoille. Luultavasti joskus vuoden 2000 paremmalla puolella haluamme kertoa lukijoillemme uustasavaltalaisuuden ja kommunitarismin koko tarinan. Aristoteleen *Poliitiikan*, *Retoriikan* ja *Nikomakhoksen etiikan* kolmiyhteydestään se alkaa. Toisaalta se alkaa myös Machiavellin tärkeimmästä mutta *Ruhtinaaseen* verrattuna paljon vähemmän tunnetusta puolesta, hänen teoksensa *Valtiollisia mieltelmiä* (suom. ilm. 1958) tapaan.

Ei kai tuo uustasavaltalainen, civicistinen ja kommunitaristinen kirjallisuus noin vain vyöry myös meitä suomalaisia kohden? Ja ei vyörykään. Jotakin on tapahtunut.

Yhdysvalloissa Reaganin kalpeana toisintona seurasi *Georg Bush*, joka istuvan presidentin voima-asemastaan huolimatta hävisi vaalit vastapuolueen ennestään varsin tuntemattomalle *Bill Clintonille*. Voimahahmo Thatcheria seurasi kalpea toisinto *John Major*, jonka kohtaloksi tuli hävitä vastapuolueen *Tony Blairille*. Ranskassa gaullistipresidentti *Jacques Chiracin* suosikki, gaullistipääministeri *Alain Juppé*, menetti kaiken kansansuosionsa ja hävisi sosialistiprofessori *Lionel Jospinille*. Hän on tiimeineen Blairin lailla aloittanut vallankahvassa kuluvana vuonna.

Elleivät kansalaiset siis ole tyhmiä, mitä he haluavat ja kuinka nuo poliittiset muutokset heijastavat heidän halujaan? Toki ei ole kysymys kansalaisten rakastuneisuudesta valtaan nostamiensa poliitikkojen ideologiaan. Kaikki ideologiat ovat vaillinaisia, yksipuolisia ja alttiita kannattajiensa joutumiselle harhaan. Clintonin, Blairin ja Jospinin hallituksilla ja hallinnolla on jokaisella mahdollisuudet epäonnistua kaikin tavoin.

Ajankohtaisessa käänteessä on kysymys kansalaisten halusta suurempaan poliittiseen osallisuuteen. Clintonin valtaannousu oli vielä vähäinen muutos myös hallintoajattelun kannalta. Se toki antoi meille sanan »re-inventing», jota on sittemmin sovellettu miltei kaikkeen, tietysti julkisesta palvelutoiminnasta alkaen.

Varastimme muuten tuon sanan Clintonilta ja hänen varapresidentiltään *Al Gorelta* tutkijakollegani *Ari Salmisen* kanssa. Varastimme sanan kesällä ilmestyneeseen teokseemme *Metamorphosis of the Administrative Welfare State*. Siinä olemme kuitenkin jo keksimässä uudelleen kansalaisten poliittista osallisuutta hallintaan ja hallintoon. Elämmehän jo muutamaa vuotta Clintonin ja Goren valtaannousun jälkeen.

Blair ja Jospin ovat vielä paljolti kirjoittamattomia lehtiä poliittisessa ja hallinnollisessa historiassa. Blairin nimiin kiinnittyi jo vaalitaistelun tiimelyksessä käsite »sidosryhmäyhteiskunta», »stakeholder society» sekä hänen ainoiksi arvioidut kolme poliittista periaatettaan »education, education and education».

Kansanvaltainen käänne näkyy kuitenkin kansainvälisesti myös jo reaaliajassa. Esimerkiksi sellaiset kansainväliset organisaatiot tai muodostumat kuin juuri viisikymppiseksi ehtinyt OECD, Maailmanpankki ja YK ovat aivan viime kuukausien ja viikkojenkin dokumenteissaan korostaneet selvästi vielä äskettäistä enemmän kansanvallan kysymyksiä. Raa'in talousajattelu on väistynyt taka-alalle. Suurimmat länsivallathan ne noiden järjestöjen suurimmat viulut maksavat. Jos niiden maiden kansalaiset ovat muuttaneet ajatuksiaan, niin on tapahduttava myös heidän kustantamassaan kansainvälisessä yhteistyössä.

Reaaliaikainen reagointi viimeisimpään käänteeseen on tosiasia Suomessakin. Osin *Elina Lehdon* perustamaa kansalaisten osallisuusprojektia sisäasiainministeriössä, mutta samoin sitä, mitä laajemmin on tulossa. Odotan myös, milloin Euroopan yhteisöjen komissio käynnistää laajan kampanjan demokratiavajeen radikaalia vähentämistä ajatellen.

On sanottu, että historioitsijan on lopetettava tarinansa siihen, mistä alkaa suoraan kulloiseenkin nykyhetkeen johtanut kehityskulku, josta on vielä liian varhaista sanoa mitään selkeää. Vastaavasti tämä on sopiva kohta lopettaa tarina tämänhetkisestä kansanvaltaisesta käänteestä poliittisessa ajattelussa ja ilmeisesti vähitellen myös hallinnollisessa ajattelussa. Eräs syy tähän on myös se, etten toki tässä voi alkaa ennalta kertoa kesken olevista tutkimuksistani saati että voisin alkaa tässä niitä täydentää. Joka tapauksessa olen valmis tutkijansydameni kyllyydestä reagoimaan tämänkertaiseen käänteeseen. Se on toki samalla myös suoraa osallistumista tuohon käänteeseen. Ainakin se on poliittista toimintaa kirjoituksen, tekstien, argumentoinnin keinoin.

En niinkään sääli edellisen käänteen harjalla ratsastaneita, vaan enemmänkin niitä, jotka ovat vasta käänteen ollessa taittumassa alkoivat oppia käänteen mukaisen uuden sanaston alkeita ja mukauttaa omaa ajatteluaan siihen. Samoin säälin osaa nuoremasta sukupolvesta, joka on näköjään viattomana kuin aikaisemmat komsomolilaiset omaksunut opit, joista vierottautuminen vienee aikansa ja koskee.

AJATTELUN KÄÄNTEET: AIKAKAUSIEN HIKEÄ

Tämänkertainen poliittisen ajattelun käänne niine seurauksineen, joita käänteestä vähitellen on ilmeisesti myös meillä hallinnollista ajattelua myöten, on tuskin viimeinen käänne, jonka me nykyiset keskipolven nelikympisetkään joudumme tai pääsemme kokemaan.

Saattaa olla, että aina kun on kyllin pitkään ajateltu jollakin tavalla, siihen jontekin kyllästyttään. Ja jos ja kun maailmaa koskeva tulkintakehikko on kyllin pitkään yksi ja sama, eiköhän sitä ennen pitkää tapahdu jotakin sellaista, joka tekee tuosta kehikosta pelkän inhon objektin eli »abjektin», kuten *Julia Kristeva* ja muut ranskan kielen käyttäjät sanovat. Tulkintakehikon uhraaminen on vain symbolinen murhateko, joten siihen pitäisi uskalluksen sentään riittää, vaikka tuskallista sekin voi olla. Muuttuhan käsitys maailmasta, kun muuttuu se viitekehys, jolla maailmaa tulkitaan.

On sanottu, että venäläisklassikko *Dmitri Kondratjevin*, *Joseph Schumpeterin* ja meillä *Pekka Korpisen* tutkimat vuosikymmenten mittaiset teknis-taloudellisen kehityksen aallot ovat ikään kuin jätiläisten hengitystä. Jos ne ovat tätä, ajattelun lyhemmän aikavälin käänteet olkoot ikään kuin eräänlaista aikakausien hikeä, erityistoimintaa, jonka me kaikki joudumme tahtomattammekin kokemaan.

Aikakausien hikeä hengitettyämme taitamme peistä milloin minkäkin asian puolesta, kuten aikanaan hegeliläisittäin sävyttyneesti poliittisen emansipaation ja tasa-arvon täydellistymisen puolesta. Sittenmin heilutimme säiläämme ehkä aluksi tietämättämmekin neoliberalistisen »historian lopun»à la *Francis Fukuyama* ja liberaalin demokratian yleismaailmallisen lopullisen voiton puolesta. Nyt kaiketi vyötämme kupeemme kansanvallan ja kansalaisosallisuuden puolesta ja vastaisuudessa ties minkä puolesta, siihen vuorostaan yhtä syvästi uskoen, kunnes pettymyksen ja uuden käänteen aika tulee.

Historia on ainoa joka ei kaiken tuon keskellä lopu. Se jatkaa vääjäämätöntä kulkuaan piittaamatta toiveistamme ja kuvitelmistamme ottamattaan mitään tiettyä suuntaa. Sattuipa tuo suunta kuitenkin olemaan mikä tahansa, me kuljemme tahtomattammekin mukana. Sen verran kulttuuripessimisti olen, että uskon tuon kulun jatkuvan aina siihen saakka, kunnes, kuten *Max Weber* mainitsemassani

teoksessa arvioi, viimeinenkin fossiilisen ja minkä tahansa muunkin polttoaineen nokare on käytetty loppuun.

Varhaiskeskiajan filosofi Boëthiuksen teoksessaan *Filosofian lohtu* esittämää metaforaa käyttäen, kukin meistä tutkijoistakin kulkee alati pyörivässä onnettaren pyörässä. Monesti se, joka edellisellä kierroksella löysi itsensä korkeuksista pää ylpeästi ylöspäin, saa seuraavalla pyörähdyksellä tarrautua pyörään pää tuskallisesti syvyyteen osoittaen. Sitä, mihin suuntaan itse kunkin pää jää kullakin pyörähdyksellä sojottamaan, ei koskaan voi ennakoida. Kaikkeen täytyisi varautua.

»Aikakausien hien» myötä joudumme ajoittain uusien ideologioiden vaikutuspiiriin. Niiden mahdollinen myönteinen rooli on siinä, että ne tempovat meitä eroon siitä, mitä olemme siihen asti pitäneet itsestäänselvyyksinä. Vaikka emme rakastaisi kulloistakin hegemonista ideologiaa, meidän on kuitenkin otettava se huomioon.

Otetaanpa esimerkki hallinnon ulkopuolelta: Kekkonen Suomessa monet meistä eivät voineet olla uskomatta suurempaa hyvää Neuvostoliitosta, sen yhteiskuntajärjestelmästä ja sen poliittisista toimihenkilöistä kuin maa olisi silloin ansainnut. Jotenkin Suomessa oli vaikea syvästi ja vakavasti uskoa miljoonia ja taas miljoonia surmanneisiin gulageihin etenkin kun kyseenalainen *Aleksandr Solzhenitsyn* niistä kirjoitti. Yhtä vaikeaa oli todella uskoa neuvostotalouden surulliseen tehotomuuteen, maailman parhaan ympäristöpolitiikan sijoittumiseen kauas SSSR:sta tai toisinajattelijoiden vaijennamisen väärtyteen, satunnaisuuteen ja tuhoisuuteen lopulta vaijennajille itselleenkin. Vasta nyttemmin saatamme uskoa, että esimerkiksi *Josef Brodskyn* Nobelin palkinnon perusteina olivat myös vankat taiteelliset ansiot.

Muistan *Antonio Gramscin* ymmärtäneen hegemonisen ideologian joksikin sellaiseksi, joka määrittää meidänkin elämäämme sitä kautta, että kyllin monet muut ovat tahtomattaankin sen mukaisten tekojen vaikutuspiirissä, vaikka sinänsä olisimme valmiit paljoo sitä vastustaaksemme. Saatamme haluta huutaa: »Peli seis!» Mutta peli jatkuu, kunnes alkaa toinen peli toisin säännöin ennalta määräämättömän peliajan kuluttua äkkiä umpeen, olipa kysymys poliittisesta, hallinnollisesta tai akateemisesta pelistä.

Aina kun jokin peli on menossa, ja kun itse olemme pelaajina mukana kun emme ehkä muutakaan voi, meidän ei auta kuin pelata sen kertaisin pelisäännöin. Meidän on pelattava niissä pelipaidoissa niillä mainoksilla varustettuna, jotka kuuluvat sille pelijoukkueelle, johon meillä on kiinnitys. Lukijat tietysti huomaaavat, että kirjoitan Tampereella, kaupungissa, jossa jääkiekko on urheilulajina niin hegemonisessa asemassa, että se alkaa hallita tamperelaisen puheenpartakin.

Pertti Ahonen